

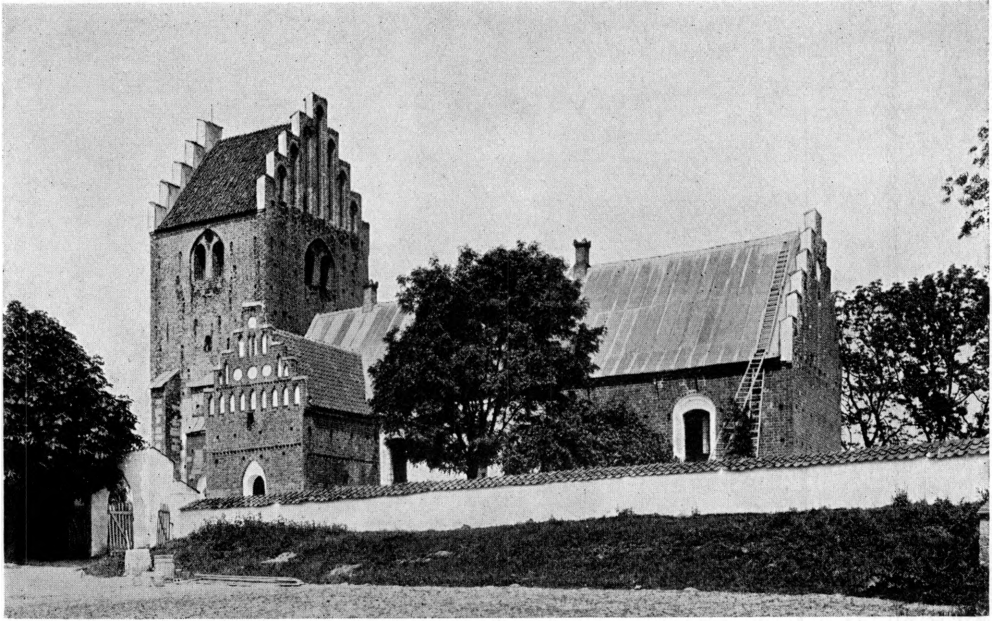

Fig. 1. Haraldsted. Ydre, set fra Sydøst.

Hude 1903

HARALDSTED KIRKE

RINGSTED HERRED

Da Knud Lavard d. 7. Jan. 1131 var blevet dræbt i Skoven ved Haraldsted, førtes hans Lig til Sognekirken (sandsynligvis den ældste Del af den nuværende Bygning), men overførtes snart efter til Ringsted. 1148 skænkede Kong Svend foran Alteret i Haraldsted Kirke betydeligt Jordegods til Ringsted Kloster til Ære for Jomfru Maria og sin Farbroder Knud. Kirken, der muligvis har været indviet til S. Peder (S. 447), tilhørte i Middelalderen Ringsted Kloster; Kristian III bekræftede 16. Nov. 1546 fremfarne Kongers Breve paa Klosters Ejendomsret. 1662 fik Rentemester Henrik Midler Skjoldenæsholm og dermed Jus patronatus til Haraldsted Kirke, som senere fulgte dette Gods. 1. Oktober 1920 overgik den til Selveje¹.

Kirken ligger ved Sognets Sydgrænse paa den østlige Ende af en smal Bakkeaa, som falder stejlt mod Nordøst og Syd. Byen, hvori en Bondegaard havde Navn efter den gamle Kongsgaard², ligger i Lavningen syd og øst herfor. Kirkens usædvanlig sammensatte Bygningshistorie og rige, sentmiddelalderlige Inventar skyldes formentlig for en væsentlig Del den til Knud Lavards Kapel knyttede Helgendyrkelse (S. 458 f.).

Kirkegaardsmuren er mod Syd og Øst delvis af Munkesten og har i Syd en fladrundbuet Port fra 1500'erne.

Bygningen bestaar af romansk Skib, jævnbredt gotisk Kor samt tre gotiske

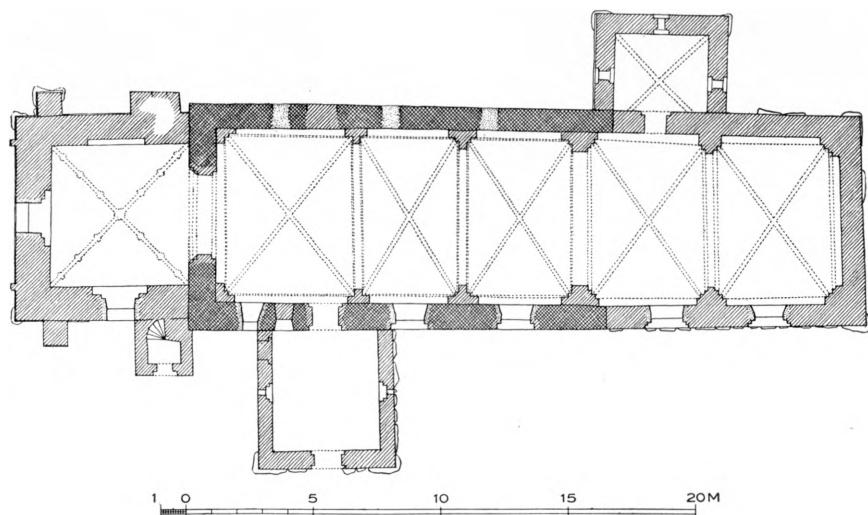

Fig. 2. Haraldsted. Plan. 1:300. Maalt af Aage Roussell 1929.

Tilbygninger: Sakristi ved Korets Nordside, Vaabenhus ved Skibets Sydside og Vesttaarn.

Allerede den *romanske Kirke* har været en anelig Bygning opført af *Fraadsien* og *Kamp*, uden Sökkelfremspring³, men heraf staar nu kun Skibet tilbage. Den romanske Murhøjde er o. 5,00 m over nuværende Terræn. Gammel Murbehandling iagttages især fra Vaabenhusloftet og paa Vestsiden, nord for Taarnet. Af de oprindelige Døre er Syddøren endnu i Brug, men omdannet, medens Norddøren udvendig ses tilmuret med Munkesten. Skibet har haft tre Vinduer i hver Langmur, de nordre er alle bevarede, men helt tilmurede; i Sydsiden staar derimod kun det vestligste, der fra Vaabenhusloftet ses blændet bag Lysningen, o. 120 x 85 cm udvendig. Det har vandret Saalbænk samt dyb Fals til en nu forsvunden Trækarm (Fig. 3). Den oprindelige Vestgavl staar indbygget i Taarnets Østmur.

Gotiske Omdannelser og Udvidelser. I den senere Middelalder, o. 1400, er det romanske Skib blevet overhælvvet med tre Fag Krydshvælvinger, der har Bundstave langs Skjold- og Gjordbuer. Fagene er gjort ulige store, antagelig for at de gamle Døre kunde bibeholdes.

Endnu medens det romanske Kor stod, er der henimod 1500 ved dets Nordside, med Vestmuren i Flugt med Skibets Østgavl, opført et *Sakristi* (Fig. 5) af Munkesten med liere Bækker Bomhuller i Murene. Til alle tre Sider er et lille fladbuet Vindue, udvendig i en spidsbuet, indvendig i en fladbuet Blænding. Gavlen har fem Kamtakker og fem spidsbuede Blændinger. Rummet er overhælvvet med en samtidig Krydshvælvning uden Vægbuer. Korets Nordmur afskærer nu et Stykke af Hvælvingen, idet det romanske Kor var smallere end det nuværende.

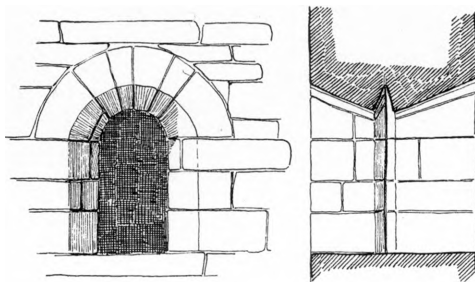

Fig. 3. Haraldsted. Romansk Vindue i Skibets Sydmur. Yderside og Snit.
1:50. Maalt af K. V. Barfoed 1913. (S. 444).

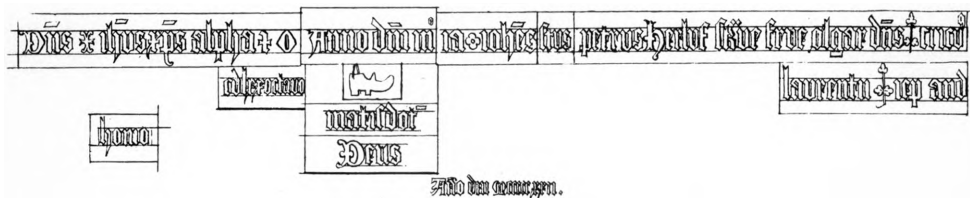
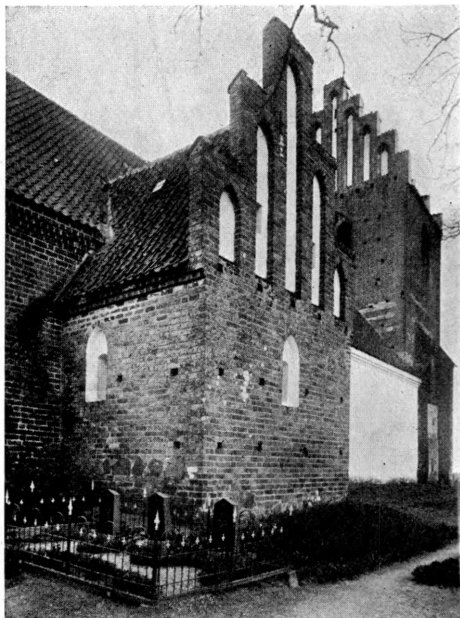

Fig. 4. Haraldsted. Indskriften paa Taarnets Sydside (S. 446).
Tegning af Søren Abildgaard.

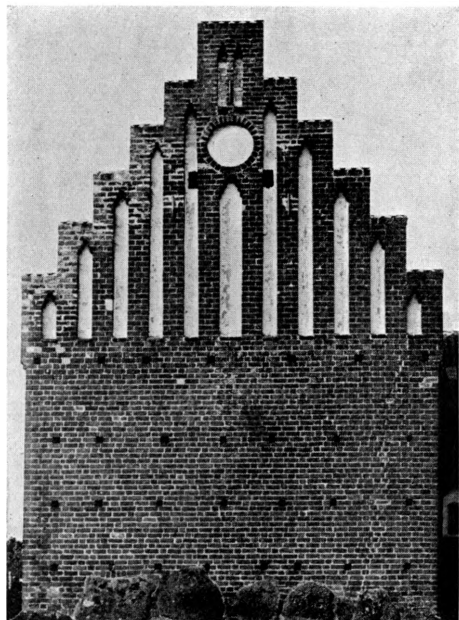
Østforlængelsen (Fig. 6). I Beg. af 1500'erne er det romanske Kor tilligemed hele Triumfgavlen blevet nedrevet og Kirken forlænget mod Øst i Skibets Bredde, af Munkesten, ligeledes med flere Rækker Bomhuller i Murene. Intet Østvindue findes, men to Sydvinduer med udvendige False og højt fladbuede Stik; lignende Vinduer fik ogsaa den gamle Kirke; indvendig er de alle omdannede. I Nordsiden en lille fladbuet Dør til Sakristiet. Gavlen har elleve Kamtakker og slanke, foroven aftrappede Høj blændinger; over den midterste, der er bredere og kortere end de andre, findes en Rundblænding og en kort, ligeledes aftrappet Dobbeltblænding. Rummet er overhælveth med to Fag almindelige Krydshvælv, hvis tværgaaende Buer er falsede. Den gotiske Bæk fra 1520 under det østlige Sydvindue (Fig. 20) synes gjort til sin nuværende Plads, hvorefter Ombygningen senest kan være fra dette Aar (sml. S. Jørgens Alter, S. 448).

Det usædvanlig høje *Vaabenhus* (Fig. 1) foran Skibets Syddør er af ret korte Munkesten (26—26,5 cm) og med meget spinkle Mure. I Murværket flere Rækker aabne Bomhuller og Savskifter. Vaabenhuset er sikkert forhøjet; oprindelig har de nedre Savskifter, der i Modsætning til de øvre paa Gesimserne og Gavlen har ligestillede Tænder, siddet tæt under Gesimsen, og der er i Gavlen Spor af tre ældre, lavere siddende Blændinger. Rundbuet Indgangsdør, udvendig i spidsbuet, indvendig i fladbuet Blænding. I Sidemurene Lysglugger, der indvendig sidder i fladbuede Blændinger. Den forhøjede Gavl fra o. 1520 har ni blydækkede Kamtakker og stokværksdelt Blændingssystem med korte, aftrap-

V. H. 1937

Fig. 5. Haraldsted. Sakristi. (S. 444).

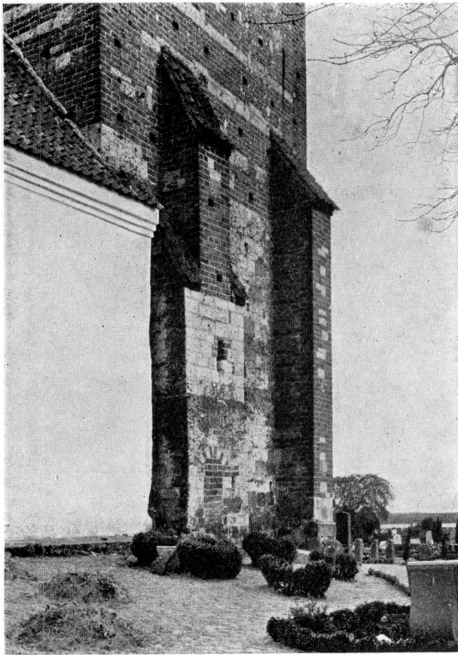

C. A. J. 1913

Fig. 6. Haraldsted. Korgavl. (S. 445).

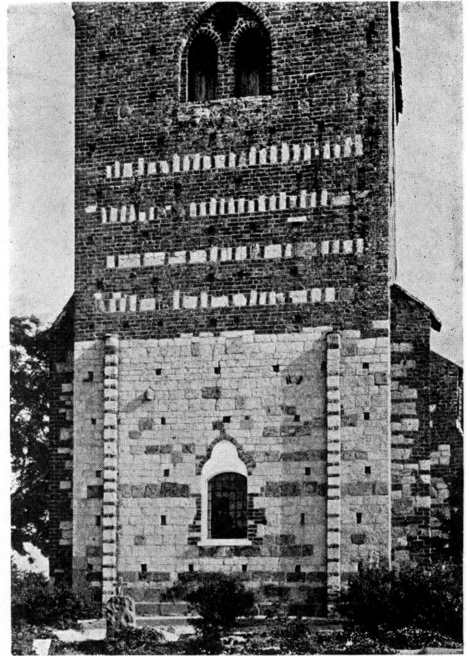
pede Højblændinger, flade Rundblændinger og Savskifter. Den hertilhørende forhøjede Gesims har to Savskifter over hinanden. I Vestsidens øvre Mur tæt inde ved Skibet er en nu tilmuret, 70 cm bred Dør, der naar op til Gesimsen, indvendig fladbuget. Fladt, pudset Loft, der ligger saa lavt, at der dannes en rummelig Loftsetage.

Taarnet (Fig. 7—8) er af meget blandet Materiale, der delvis maa stamme fra romansk Tid. Udelukket er det ikke, at der i dets Underdel skjuler sig Rester af en senromansk Tilbygning, men med Sikkerhed kan det ikke paavises. For-neden lindes en Granitsokkel med Skraakant og derover flere Skifter af vel-tilhugne Granitkvadre, men iøvrigt er de nedre Mure til noget over Skibets Gesimshøjde fortrinsvis af Kridtstenskvadre; de øvre Mure er derimod næsten udelukkende af Munkesten, ret store og brede (indtil 29 x 14,5), i Sydsiden med et Rude-Mønster af haardtbrændte Bindere; dog findes baade i Nord og Vest flere Skifter, der helt eller delvis er af Kridtsten. Taarnets Overdel skyldes en Forhøjelse fra Middelalderens allersidste Tid, medens Underdelen maa antages at være dateret til 1478 gennem en Minuskelindskrift (Fig. 4), der er skaaret i Relief i et Kridtstensskifte paa Sydsiden, nu en Del forstyrret, bl. a. ved Paamuringen af en Støttepille. I denne er fire Indskriftkvadre fra det dækkede Parti blevet indsat tilligemed en Kridtstenskvader, hvorpaa en Snabelsko med Klamper (Træsko) er udhugget. Endnu en Kvader med Indskrift (»homo«) findes i det underste Kridtstensbaand paa Vestsidens Mellem-

V. H. 1928

Fig. 7. Haraldsted. Taarnets Nordside.

C. A. J. 1913

Fig. 8. Haraldsted. Taarnets Vestside.

stokværk. Indskriften lader sig sammenstille saaledes: »Dominus Ihesus Christus, alpha et omega, deus et homo, Maria, Johannes, sanctus Petrus. Herluf Skave, Frue Ølgoer, Dominus Ericus Laurencii, Jep Andersen, Matis Tote. Anno Domini mcdlxx octavo« (»Herren Jesus Christus, Begyndelsen og Enden, Gud og Menneske, Maria, Johannes, S. Peder. Herluf Skave, Fru Øllegaard, Hr. Erik Lavridsen, Jep Andersen, Matis Tote. I det Herrens Aar 1478«). Herluf Skave til Eskildstrup, Høvedsmand paa Skjoldenæs og gift med Øllegaard Hemmingsdatter Walkendorf, er Bygherren, Hr. Erik Lavridsen den daværende Sognepræst og Jep Andersen og Matis Tote Kirkeværgerne⁴.

Taarnets Underdel har paa Vestsiden to smalle, næppe helt oprindelige Lisener af Kridt og Munkesten i Bælter (Fig. 8). Højt i Vestmurens Kridtstensparti en Kvader med Mandshoved i meget højt Belief, groft hugget. I Syd og Vest slanke, trekløverbuede (brudt spidsbuede) Blændinger med Munkestens Stik, hvori nu omdannede Vinduer. Til det oprindelige Taarn hører et Trappehus østlig paa Nordsiden, hvis fladbuede Indgangsdør og Overdør har Stik af vekslende Kridt- og Munkesten; den første er nu tilmuret, den sidste sidder saa lavt, at den nuværende Taarnhvælving maa være senere indbygget. Knap en Meter over Indgangsdøren springer Muren paa alle Sider 4 cm tilbage med en Skraakant som Overgang Taarnrummet har falset, spids Taarnbue og spidsbuede Spareblændinger, der ikke korresponderer med de udvendige Blændinger.

Først ved Ombygningen af Taarnet i Middelalderens sidste Aartier opførtes den nuværende Krydshvælving; den er uden Vægbuer, og de retkantede Ribber har Tværsten og Topkvadrat. For at afstive Murene mod Hvælvingens Tryk opførtes Støttepiller vestlig paa Nord- og Sydsiden, det oprindelige Trappehus tilmuredes og omdannedes ved en mindre Forhøjelse ligeledes til Stræbepille (Fig. 7), og endelig byggedes et nyt Trappehus ligeoverfor paa Sydsiden, overvejende af Munkesten, foroven med et Tilbagespring i Murværket. Indgangsdøren er fladbuget under spidsbuget Spejl, Vindeltrappen har Kridtstens Spindel og er overdækket med en halv Tøndehvælving af tværliggende Sten. Spidsbuede Dobbelt-Glamhuller med rund Topglug i fælles Spidsbue-Indfatning. Gavlene, der begge er ommurede 1866, har ni Kamtakker og falsede Højblændinger, inderst med Trappestik, yderst med Spidsbuer. Baade de nedre og de øvre Taarnmure har ligesom de andre gotiske Tilbygninger talrige aabne Bomhuller.

Af *Tagværkerne* er Taarnets sengotisk, af Dragerstolstype; de øvrige nyere. Skibet er nu ligesom Kirkens andre Dele teglhængt, men var endnu i ny Tid tækket med Bly (se Fig. 1). Det romanske Skib staar hvidtet, Tilbygningerne med blanke Mure og hvidtede Blændinger.

KALKMALERIER

1755 kunde »ses paa den ene Side i Kirken en Del af gamle, adelige Vaaben, som Hacker, Sparrer, Krognoser, Ulfstander etc., men en Del er ved Kalkningen blevet ukendelige«. 1883 nævnes, at der bl. a. paa Skibets søndre og vestre Væg har været Kalkmalerier med Indskrifter, som skal være bortskrabede ved Istandsættelsen 1866. I Taarnhvælvets Kapper er iagttaget Spor af Kalkmalerier, som aldrig vides at være afdækkede.

INVENTAR

Alterbordet, muret, men helt overpudset, staar frit i Koret o. 80 cm fra Østvæggen.

†*Sidealter*, viet til S. Jørgen. Ifølge Kaldsbogen fandtes i den østre Ende mod Syd mellem de to Fag Vinduer en stor firkantet Murblok, $1\frac{1}{2}$ Alen i »Omkreds« og $1\frac{3}{4}$ Alen i Højden, som indskrænkede Korets Omfang uden at gøre Nytte, og derfor blev nedbrudt 21. Juni 1816. Da det øverste Lag Mursten var aftaget, fandtes i den herunder værende Fyldning af Grus og Kalkstumper i Blokkens vestre Side mod Sonden 6 Tavlstensfliser sammensat ved

Fig. 9. Haraldsted. Monstranshus 1527 (S. 453) og Altertavle 1601 (S. 451).

V. H. 1937

V. H. 1928

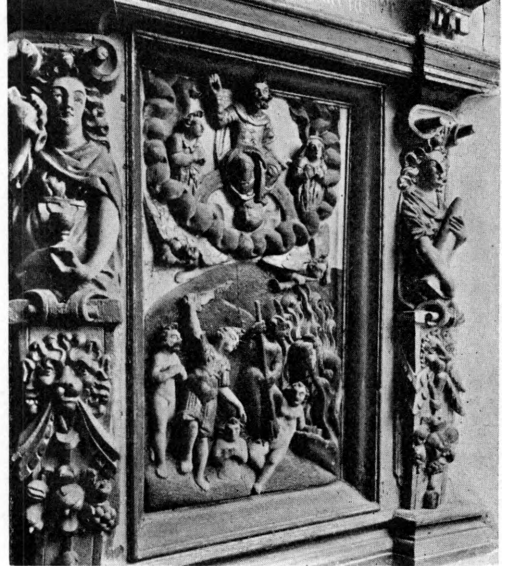
Fig. 10. Haraldsted. Alterkalk.
(S. 451).

Hude 1903

Fig. 11. Haraldsted. Alterstage.
(S. 452).

en løs Sammenstilling og derimellem stod en Kapsel af sammenlagt Bly, atter indeholdende to mindre. I den ene af disse var et lille Ben, indlagt i linnede Klude, og et Stykke Pergament, af hvis Paaskrift kun kunde læses: »Anno 1514 Sanct Michels Dag lagde vi . . .«. I den anden og større Kapsel laa et Pergamentstykke med Paaskrift: »Anno 1678 Sanct Florentii Dag som er VII November, der Rentemester Henric Moller til Dragsholm var Kirchens Patron, blev funden udi dette St. Jørgens Alter her udi Haraldsted Kirche dette Helgenbeen udi dette Bly og derhos laae et Støche Bly med Pergament udi, hvorpaa stoed saaledes skrevet: Anno 1514 Sanct Michels Dag lagde vi: det øfrige kunde icke for Alder lesis, oc blef saaledes igien nedlagt udi Holger Parsberg til Eskjer, Landsdommer udi Sielland, Bernt Mejer Borgmester udi Boeskilde, Hr. Johan Meier Sognepræst her til Meenigheden oc Hr. Christen Glob Præst udi Bringstrup, deris Nærværelse. Gud bevare oc velsigne den christne Kirche udi ald Evighed Amen«. Degnestolen blev anbragt paa det nedbrudte Alters Plads og Kirkepatronen Major Neergaard tilbød at lade lave en Sølvkapsel til den fundne Relikvie, for at den kunde opbevares som Kirkens Ejendom i det katolske Alter i Kirkens nordøstlige Side. Ogsaa dette Alter er imidlertid forsvundet.

Alterbordsforside, af Fyr, 100 x 189 cm, fra o. 1550—75, med malet Ung-

Hude 1903

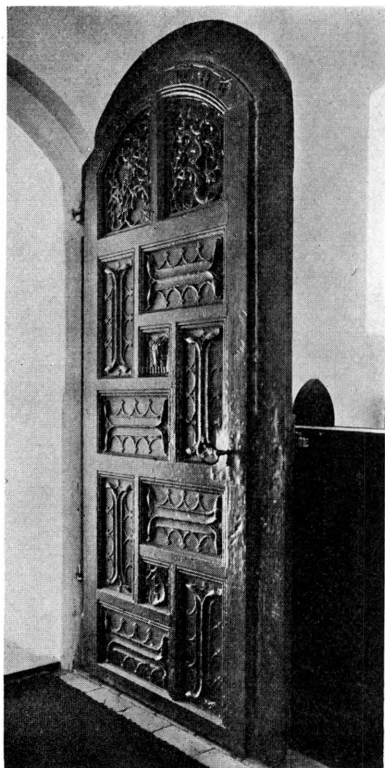
Fig. 12—13. Haraldsted. Prædikestol.
(S. 454).

renaissance-Dekoration, efterlignende Indlægning. Midt i Feltet er en Rudefigur og to runde Medailloner med Brystbillede af Mand og Kvinde i Tidsdragter.

Altertavle (Fig. 9) i Høj-Renaissance, fra 1601. Storstykket har ni rundbuede Portalfelter, adskilt ved korintiske Halvsøjler over joniske Hermer og flankeret af Helsøjler, som staar over det lave Fodstykkets Vinger, i hvis Kassetteværk Aarstallet (160—1) er skaaret. Storvingerne ender foroven i et Mands-hoved med Pibekrave. Topstykket har et enkelt Portalfelt; ved Siderne og paa dets Gavl staar ubehjælpsomt skaarne Figurer af Kristus og Evangelisterne. Storstykkets Felter har Malerier af Kristi Lidelseshistorie, Topfeltet et Billede af Opstandelsen, alle sikkert oprindelige. Tegningen er meget detaileret, men noget ubehjælpsom, Farverne udpræget manieristiske. De latinske Indskrifter er opmalede paa Grundlag af de gamle; det ene af Fodstykkets Skriftsteder slutter med Præstens Navn: Johannes Jacobi (Hans Jakobsen, død 1640). Rammeværkets brogede Staffering maa være nymalet 1866 (Aarstal paa Tavlens Bagside). Tavlen er af samme Mester som Døren i Allindemagle (S. 465).

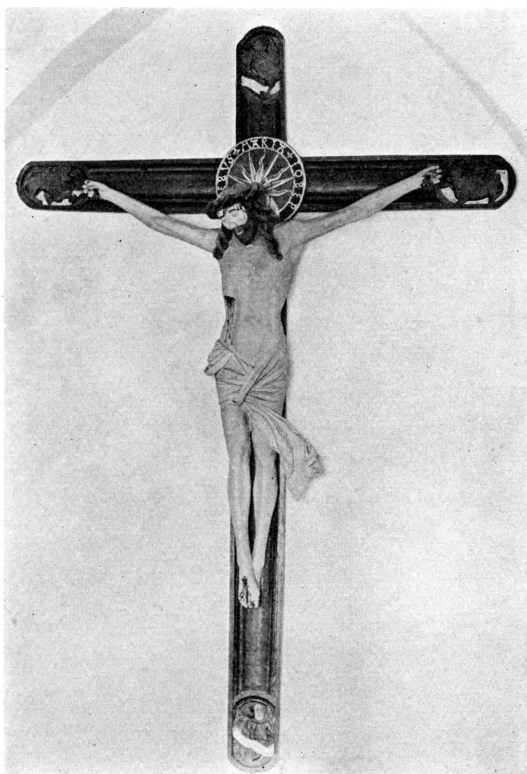
Et lille *Emailmaleri* paa Kobber, fra 1700'erne, forestillende Den hellige Nat, er skænket af Sognepræsten 1817 (Kaldsbog) og anbragt paa Altertavlens Fodstykke.

Altersølv. Kalk (Fig. 10), 18,7 cm høj, fra o. 1400, men senere omdannet. Rund Fod med gennembrudt Kant; seksdelt Knop med graveret Stavværk

P. N. 1928

Fig. 14. Haraldsted. Dørfloj 1525.
(S. 456).

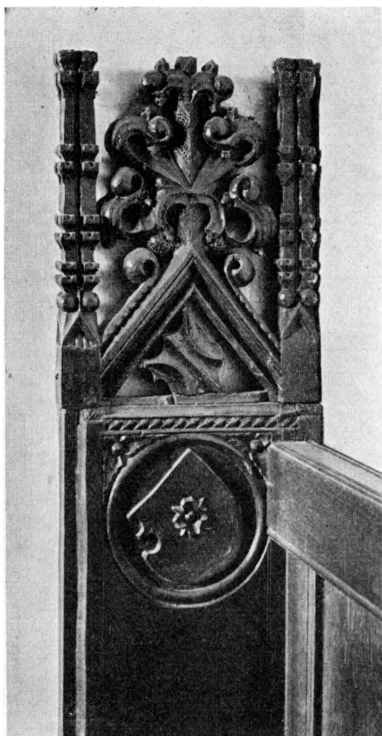
P. N. 1928

Fig. 15. Haraldsted. Korbuekrucifiks.
(S. 454).

og Rosetter i Ruderne, tyndt, rundt Skaft med graverede Minuskier; foroven: »got help«, forneden: »maria help«. Foden er uheldig omdannet i 1674; paa Undersiden graveret Kursiv: »Harrested Pat(ron)o Henrico Müller Thesaurario Regio Ao 1674« (»da kongelig Rentemester Henrik Müller var Patron«). Bægeret er nyt med graveret T. N. [Theodor Neergaard] 1869. *Disk* af kbh. Prøvesølv fra 1720'erne, glat, med stærkt slidte Stempler; utydeligt Mestermærke: W [17]25. *Oblatæske*, rund, af kbh. Prøvesølv 1713; paa Laaget graveret Vaaben (Ferd. Anton Danneskjold Laurvig til Skjoldenæsholm), under Bunden graveret: »Harested Kircke Ao 1713«. *Alterkande* af hvidt Porcellæn med Sølvlaag af Næstved Prøvesølv, hvorpaa graveret: »Elise Cramer Johan A. B. Neergaard til Harralsted Kirke 1835«; Laagknep med Neergaards Vaaben. *Sygekalk*, fra 1650—1700, med sekstunget Fod, sekssidet Skaft, rund, sammentrykt Knop med Tungeornamenter paa punslet Bund; utydeligt Stempel, vist Køges Bymærke. Samtidig *Disk* med graveret J H S.

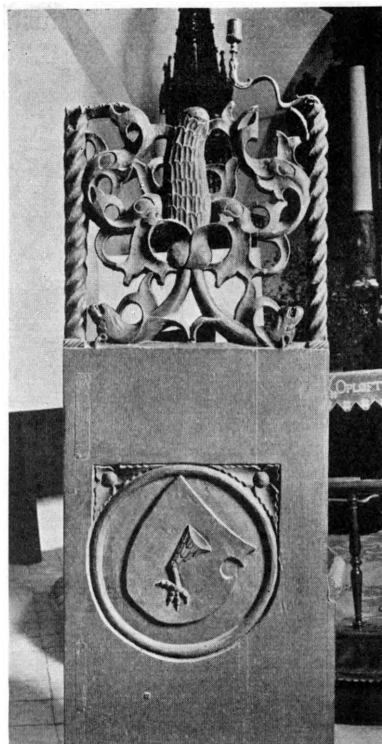
Alterkrucifiks, metalstøbt, fra 1600'erne, sikkert fra en Ligkiste, og i ny Tid opsat paa et Metalkors.

Alterstager. 1) af Sølvblik (Fig. 11), o. 54 cm høje, med balusterformet Skaft

C. A. J. 1913

Fig. 16. Haraldsted. Gavlfra Bænk i Koret. (S. 456).

V. H. 1928

Fig. 17. Haraldsted. Gavlfra Degnestol. (S. 455).

og tresidet Fod med drevne Voluthjørner. Paa Skaftet er graveret: »Gifven til Harrested Kirche 1719«, paa Fodens Overside to Skriftsteder⁵.

2) Et Par umage sengotiske * *Alterstager*, den ene med Støbermærker, laa 1883 paa Vaabenhusloftet og opbevares nu paa Skjoldenæsholm.

3) Et Par samhørende **Stager*, o. 35 cm høje, af almindelig sengotisk Type med tre skarpe Ringe, er skænket herfra til Nationalmuseet.

Røgelsekar, fra 1400'erne, manglekantet affaset, med stærkt udvisket Arkitektur. Ophængt over Fonten.

Alterbog, fra 1857, hvortil er overført ældre glatte *Sølvbeslag* med graverede Navne: »Ferdinand Anthon Danneskiold Laurwig. Ulrica Fleonora Reventlau«.

Monstranshus (Fig. 9), fra 1527, et rigt udskåret Arbejde, sikkert gjort til det nye Kor (S. 445) og af samme Snedker som Korets Stole. Selve Skabet, der hviler paa en timeglaslignende Fod, er dannet af svære Planker, 160 cm højt; dets tre Sider har paalagte gotiske Rankeornamenter indfattede i Rammeværk; Bagsiden er glat. Forsidens to Døre har lignende, men nyskåret Ornamentik; bag den overste og største af disse en Jerngitterlaage. Paa Smalsiderne foroven, ligeledes i gennembrudt Snitværk, er en Aarstalsindskrift med Renaissance-

Majuskler (kun O af Minuskelform): »Anno D(omini) MDXXVII«. Ved Forkanterne to svære Baldakinspir. Over den hvælvede Gesims et nyt Buegalleri. Skabet kronet af et højt sekssidet Spir med gennembrudte Stavværksfelter. Egetræet staar nu rensed⁶. I Korets nordøstre Hjørne.

Font (Fig. 19), fra 1300'erne, støbt af Malm i Bægerform, Tvm. 70,5 cm, men kun 60 cm høj og derfor opstillet paa en muret Fod. Paa Kummens Side er Klokkestøberen Olaus Hinrici Kegges Segl, paa Foden en Majuskelindskrift: »A D S N O« som har været indridset paa Støbekappen og derfor maa læses omvendt: O N S D A. Sml. Indskriften: »Onste me fecit«, paa Klokken i Tofta (Skaane), ligeledes støbt af Olaus Kegge⁸. Fonten stod 1664 i Taarnrummet. †Fontehimmel blev 1665 paany stafferet (Rgsk.).

Fad, Tvm. 66 cm, fra o. 1650, rundt, med glat, ottekantet Bundfelt og paa Randen Rankeværk mellem Perleborter. Købt til Kirken 1665—66 (Rgsk.).

Korbuekrucifiks (Fig. 15), fra o. 1525. Figuren, o. 145 cm høj, har lukkede Øjne, Haarlokker og Tornekroner i gennembrudt Arbejde, strakt Krop, stift flagrende Lændeklæde. Glorieskiven har en sengotisk, reliefskaaret Majuskelindskrift langs Randen: »Ihesus Maria Josep«; i de firpasformede Korsendefelter er reliefskaarne Evangelistsymboler (Englen forneden, Ørnen foroven), nu delvis ødelagt ved nye Kantlister. Ny Maling. Nu paa Skibets Nordvæg.

Indtil 1824 var Krucifikset (ifølge Kaldsbogen) anbragt i Kirkens østlige Hvælving foran Alteret paa en Bjælke med [malede] Indskrifter paa begge Sider; kun Bagsiden var da læselig: »Respiciite vulnera pendentis sanguinem morientis pretium redimentis omnia prætereunt præter amare deum Orate pro scriptore« (»Se den hængendes Saar, den døendes Blod, Genløserens Pris; alt er unødigt undtagen at elske Gud. Bed for den, der skrev dette«). Af Forsidens næsten udslettede Indskrift læstes (1810) k u n : »mior« (»jeg dør«).

En lille, svævende †*Engel*, med Kalk, hørte sikkert til Krucifikset⁷.

Prædikestol (Fig. 12—13) i Sen-Renaissance fra o. 1625, sikkert af Hans Holst i Køge-København. De fire Fag, der adskilles ved Hjørnehermer forestillende Tro, Haab, Kærlighed, Maadehold og Styrke, har i Storfelterne: Bebudelsen, Korsfæstelsen, Opstandelsen, Dommedag. Over Stolen hænger en oval Kartouche, med kronet C4 mellem to »Havfruer«; sikkert en Levning af et Rygskjold. Moderne Underbaldakin og Opgang, hvis Gesimsliste dog er gammel. Stolens Staffering og Frisens Frakturindskrifter er nye, men bygger paa de oprindelige. 1664 blev Prædikestol og †Himmel istandsat af Laurids Snedker. 1665 stafferede Claus Jørgensen, Maler af Næstved, Prædikestolen paany (Rgsk.).

Korbænk (Fig. 20 og 21), fra 1520, paa sin oprindelige Plads ved Sydøggen i Korets Østfag, og med en oprindelig Udskæring for Vinduet (S. 445). Mellem Ryglænets to Rækker Fyldinger er paa den vandrette Rammeliste en relief-skaarer Majuskelindskrift: »Anno D(omi)ni MDXX die An(n)e co(m)pletu(m)

V. H. 1928

Fig. 18. Flaraldsted. Degnestol (midlertidig Plads).
(S. 455).

C. A. J. 1915

Fig. 19. Haraldsted. Font.
(S. 454).

fuit hoc opus a venerabili viro D(omi)no Johanni Pauli curatus hu(ius) loci» (»I det Herrens Aar 1520, Annas Dag, blev dette Værk fuldført af den ærværdige Mand Hr. Hans Poulson, dette Steds Præst«). De to sidste Bogstaver i »curatus« er bortskaarne og den rigtige Form »curato« har sikkert været paamalet. I de øvre Smalfelter er rigt gotisk Greneværk med store Kolbeblomster, i gennembrudt, paalagt Arbejde, og øverst, over en lille Baldakinliste, et gennembrudt Buegalleri. Nu egemalet. Bænken er sikkert et Arbejde af en Køge-Snedker⁹. Afb. Hetsch: Industrielle Tegninger for Snedkere, 1879.

Degnestol ved Sydæggen i Korets Vestfag, fra samme Værksted som Korbænken. Forsiden (Fig. 18), har to Rækker Fyldinger, de øvre med gotisk Rankeværk i gennembrudt, paalagt Arbejde, de nedre med Foldeværk; i Midtfyldingen forneden er en Plankedør med Laasebeslag, Haandgreb og Hængsler, hvis Beslag ender i Rosetter. Gavlene krones foroven af store Blomster i gennembrudt Arbejde mellem snoede Stave, og herunder paa den ene Gavlbiskop Lage Urnes Vaaben, reliefskaaret, i et fordybet Cirkelfelt (Fig. 17), paa den anden et tilsvarende Skjold med en gotisk Blomst og over dette en reliefskaaret Majuskelindskrift: »Ih(esu)s Maria«. (Fig. 21). De oprindelige Gavlstykker til Degnestolens Bænk, der nu er benyttet i en nylavet *Bænk* ved Korets Nordvæg, er begge meget ufuldstændige; den ene mangler helt Topstykket. De har ligeledes fordybede Felter med Vaabenskjolde, det ene med et Bømærke (som paa Dørflojen, S. 456), det andet med et Anker, muligvis hen-

visende til Ærkedegnen Hans Lauridsen i Roskilde¹⁰. Gavlene paa Degnestolens nuværende Bænk hører andetsteds hen og er ikke gjort af Køge-Snedkeren. De gennembrudte Topstykker har gotiske Spir med Krabber og mellem dem Trekantgavle, kronede af store Liljebloster. I Gavlfelterne skraatstillede Vaaben med foldet Skjoldeflade, det ene med et Bomærke, det andet med Billernes Vaaben (Fig. 21).

Den tredje Gavl i den nævnte nylavede *Bænk* ved Korets Nordvæg er sammensat af Dele af begge de omtalte Gavltyper. Selve Gavlplanken er beslægtet med Degnestolens oprindelige Del og har et fordybet Cirkelfelt med et Skjold, hvori en Roset, medens Topstykket har gotisk Spir og Trekantgavl med lodretfoldet Skjold, formentlig Rønnov-Vaabnet (Fig. 16). Bille-og Rønnov-Vaabnet har sikkert oprindelig hørt sammen og henvist til Sten Basse Bille til Allinde, død 1521, og hans anden Hustru Margrete Rønnov (sml. Allindemagle, S. 462).

Gavlene var i 1700'erne (sml. Fig. 21) anbragt i Stoleværket.

Stoleværket er nyt. 1664 gjorde Laurids Snedker af Roskilde en ny †Skriftestol, to nye Stole med Panel, en paa hver Side af Koret, elleve nye Stole i Kirken og flikkede adskilligt paa de gamle. (Rgsk.).

Dørfløj (Fig. 14), i Skibets Syddør, fra 1525, et ypperligt Snedkerarbejde, vistnok af samme Mester som Lage Urnes Stol i Roskilde Domkirke⁹. Aarstallet er skaaret i Reliefminuskler langs den fladbuede Overkant. Derunder to Felter med gennembrudt Løvværk, hvori to smaa Vaabenskjolde, det ene med Pavetiara over krydslagte Nøgler, det andet med Lage Urnes Vaaben. I Løvværket er ogsaa indføjede forskellige Figurer: en diegivende Kvinde (Maria?), en nøgen Mand med Bøsse, en Mand med Haanden under Kind, flere Fugle. De øvrige Felter har Foldeværksmotiver, omgivet af Buerækker med Trekloverblade; to smaa Midtfelter er dog afvigende, det ene har en Veronikadug, det andet et Skjold med samme Bomærke som Degnestolen (S. 455). Døren er egemalet¹¹.

Dørfløj, fra 1700'erne, i Vaabenusdøren; enkel, sparreklædt.

Pengeblok, sentmiddelalderlig, jernbundet, nu paa Vaabenusloftet. Overfladen er skraa og paa Siderne er skaaret enkle Karvesnitmønstre.

†*Sejerværk*, blev istandsat 1664 af Oluf Tøgersen Sejermager. 1665 malede Claus Jørgensen et Pulpitur nede i Kirken, som Værket stod paa, og gjorde en Viser derpaa, »som man kunde have til Efterretning i Kirken« (Rgsk.).

Klokker. 1) Versaler: »Soli Deo Gloria me fecit Johan Barthold Holtzman Hafnie Anno 1747«. Tvm. 105 cm.

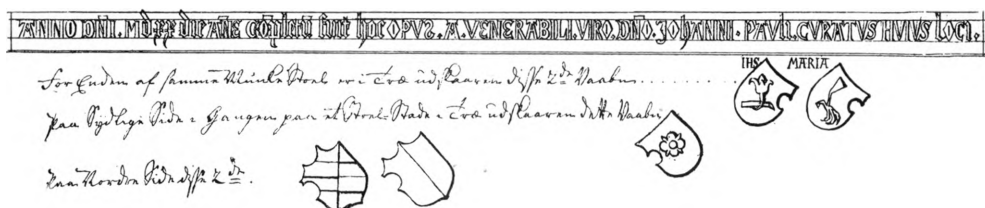
2) Versaler mellem Akantusbladækker: »Soli Deo Gloria me fecit Michael Carl Troschell König. Hof Glocke[n]gieser in Cope[n]hage[n] Anno 1779«. Paa Siden: »Anna Joacimina von Ahlefeldt Enkegrevinde af Danneskiöldt Laurwig Haraletstedt 1779«. Tvm. 88 cm.

En †*Klokke* blev afgivet ved Klokkeskatten 1528.

Fig. 20. Haraldsted. Korbænk 1520. Paa midlertidig Plads. (S. 445, 454 f.).

P. N. 1928

Fig. 21. Haraldsted. Indskrift og Vaaben paa Korbænken (S. 454), samt paa andre Stolegavle (S. 455 f.).
Tegning af Søren Abildgaard.

GRAVMINDER

Gravsten. 1) Peder Ebsenn Aalborg, kgl. Maj. Kaptajn her udi Sjælland, død paa Nigaard, 26. Maj 1624, 60 Aar gammel. Tværskrift med fordybede Versaler. Kalksten, 81 x 55 cm, opsat i Sakristiet.

2) Maria Knudsviig f. Winther, født 20. Aug. 1768, gift 25. Jan. 1793 med Stedets Sognepræst, Provst K., Moder til fire Børn, hvoraf to Sønner og en Datter efterlever, død 29. Nov. 1798 og hendes Broder Stheen Eggert Christoffer Winther, født 13. Sept. 1782, død 8. Dec. 1798 <hendes Søn Laurits Nikolai, født 17. Okt. 1795, død 4. Okt. 1803> og <Provst Christoffer Knudsviig, begravet 13. Aug. 1806, 63 Aar gl.>. Tværskrift med fordybede Versaler. Sandsten, 152 x 110 cm; i Vaabenhusets Vestmur.

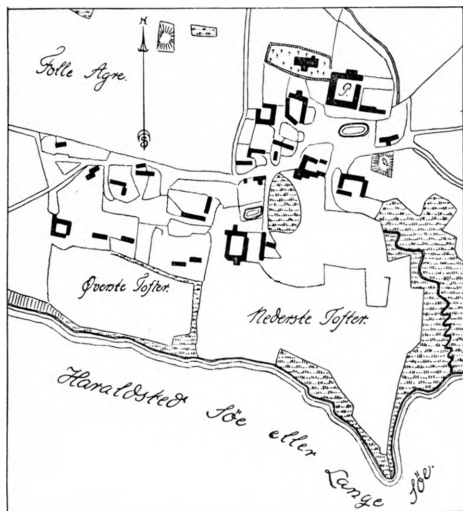

Fig. 22. Haraldsted 1794 (1805).

†3) Tønne Poulson [Sta]nhufius, det kgl. Universitets velbetroede Fuldmægtig, [død 10. Maj 1693, 487a Aar gl.]. Stenen bekostet af hans Hustru Anna Jensdatter. Tværskrift med fordybede Versaler; Rosetter i Hjørnerne, forneden Dødningshoved og Timeglas. Brudstykker fandtes 1913.

Kisteplader, ovale, af Bly, opsat paa en Trætavle i Sakristiet:

1) Christoffer Tage, Oberstlieutenant af Infanteriet, født i Svaninge i Fyen

1. Dec. 1686, død 2. April 1760.

2) Christian Jacob von Luther, Oberstlieutenant af Infanteriet, født 19. Okt.

1704 i Kiel, Søn af Etatsraad i fyrstelig

Tjeneste Carl Friderich Luther, gift i Fridericia 31. Marts 1746 med »hans endnu levende dybtsørgende Enke« Margaretha Christiane de Wendell, Datter af Major Christian Ludvig de Wendell; død paa Haraldstedgaard 2. Febr. 1774.

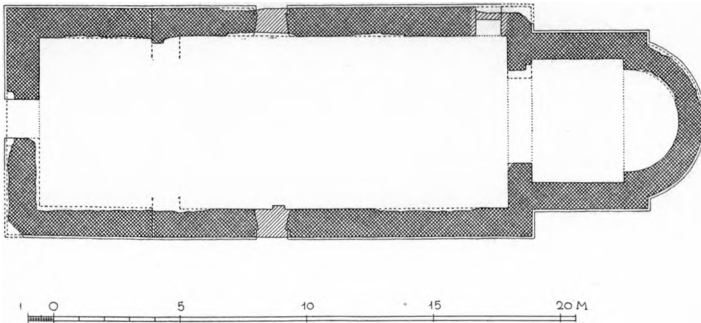
3) Samuel Gottfried v. Koppelau, Generalmajor af Infanteriet, født 11. Juni 1690, gift 7. Sept. 1725 med Dorothea Anna Catharina v. Pentzen, som sammen med fire af Ægteparrets seks Børn døde før han; død 30. Jan. 1775. Tysk Indskrift.

KNUD LAVARDS KAPEL

Ved Herredsundersøgelsen 1883 opsøgte Henry Petersen paa Matr. Nr. 7 g af Haraldsted, o. 700 m øst for Kirken, en Ruin, kaldet »Kildemur«, hvoraf Bønderne indtil 1866 havde brudt Sten til deres Skorstene. Beliggenheden afsides paa Bymarken, nærved Skoven, kun en Snes Meter nord for den gamle Hovedlandevej mellem Roskilde og Ringsted, i Forbindelse med de gamle Marknavne gjorde det sandsynligt, at Ruinen var et i 1566 nævnt Kapel, til hvilket der »i fordums Tid havde været megen Aflads-søgning«. Udgravningen 1884 bekræftede Formodningen. Ved Tinglæsninger 1885 (1923) er Ruinen af Knud Lavards Kapel fredlyst¹².

Kapellet har været et romansk Anlæg med Apsis, Kor og Skib, der endnu i romansk Tid er blevet udvidet mod Vest.

Den oprindelige Bygning har været opført, omkring 1146(?), af *Fraadstens*-Kvadere af vekslende Størrelse, indtil 76 cm lange, enkelte tilhugne med Fals (Aarbøger 1885. S.62, Fig.8). Over en Dobbeltsoinkel, med vandret og skraakantet Led, er Murværket bevaret i o. 1 m's Højde; de oprindelige Dørsteder i Syd- og Nordmuren har ydre Fals og indad smigede Sider. Endnu i romansk Tid, omkring 1170 (?), er Skibet blevet forlænget mod Vest, lige-

Knud Lavards Kapel. Plan. 1:300. Maalt af J. B. Løffler 1884 (C. G. Schultz 1930).

ledes af Fraadsten og med lignende Sokkel, men med mindre Kvadre. Udvidelsens Vestdør har ogsaa ydre Fals, men rette Karme; Kalkspor knnde tyde paa, at Døren har haft Halvsøjler i Falshjørnerne. I Murgruset blev fundet Formsten til Vinduskarme med Midtpost (Aarbøger 1885. S. 63, Fig. 10), fra o. 1250, og til Hvælvingsribber af to forskellige Typer (Aarbøger 1885. S. 65, Fig. 12), som tilligemed en Vægspille ved Syddøren viser, at Kapellet er blevet overhvalvet. Samtidig med Overhvalvningen er de oprindelige Døre blevet tilmuret og en ny Dør, af Tegl, brudt østligst i Skibets Nordmur. Et Gulv var bevaret i Vestforlængelsen og i Halvdelen af Skibet, lagt af Munkesten i Zigzagmønster, og Alterpladsen i Apsis var lagt med uregelmæssige Fraadsten; ingen af dem var oprindelige. To forskellige Typer Tagtegl (Aarbøger 1885. S. 64, Fig. 13) blev fundet.

I Kapellet blev der fremdraget sentmiddelalderlige Begravelser uden Kister, den ene med Rester af en Rosenkrans (nu i Nationalmuseet).

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1664—72 (RA). — Kaldsbog (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1755, 1810 (NM). — Museumsindberetninger af J. B. Løffler 1883, K. V. Barfoed og G. A. Jensen 1913. Revideret af P. N. og V. H. 1928, 1937. — Henry Petersen: Knud Lavards Helgentilbedelse; Kilden og Capellet ved Haraldsted (Aarbøger 1885, 15—71). — J. B. Løffler: Indskrifterne paa Kirkerne i Haraldsted og Allindemagle (Aarbøger 1885, 72—76).

¹ H. Olrik: Knud Lavard, 229ff., 243f. Kronens Skøder II, 510, 519.

rejst af Thor Lange. ³ Aarbøger 1885, 52.

⁴ Aarbøger 1885, 72—75.

² Mindesten

⁵ Hofman:

Fundationer VII, 501.

⁶ J. J. A. Worsaae: Monstranshuset i Haraldsted Kirke (Folke-

kalender 1854, 76—80). ⁷ Beckett: Danmarks Kunst II, 183.

⁸ Uldall: Kirkeklokker,

S. 63. ⁹ C. A. Jensen: Snedkere og Billedsnidere. 1911. S. 33; samme Forfatter i Fra det

gamle Kjøge. 1928. S. 74f. — ¹⁰ Henry Petersen: Gejstlige Sigiller Nr. 322. — ¹¹ Beckett

Danmarks Kunst II, Fig. 268. Afb. i Hetsch: Industrielle Tegninger for Snedkere. 1879.

¹² Henry Petersens Notebog XXXIV (NM).